

Barkóczy Janka

A műveltség új lehetőségei a kortárs fiataloknál

Az *Everyday Youth Literacies*¹ című tanulmánykötet recenziója

Az *Everyday Youth Literacies* című kötet a műveltség megszerzésének a tradicionális oktatási intézmények kereteit feszegető és megújító eszközeit, korábban ismeretlen tereit mutatja be a benne közölt tanulmányokból álló színes válogatásban.² Kulcsmotívuma a címben is szereplő „műveltség” fogalma, amelyet a 2000-es évektől jellemző, kiterjesztő módon, a műveltség megszerzésének eszközeit, módszereit és az ezekkel kapcsolatban felmerülő kérdéseket tekintve a lehető legszélesebb spektrumon vizsgál. A műben olvasható tizenkét tanulmány mindegyike fiatalokkal foglalkozik, jellemzően különböző szociális és kulturális háttérrel rendelkező kamasz, illetve korai huszonéves korosztállyal, és a különféle kompetenciák megszerzésében előttük álló kihívásokat járja körbe. Bár a szerzők maguk is eltérő érdeklődéssel, változatos közegeből érkeznek, közös bennük, hogy egyként határolódnak el a hasonló témakörben sokszor előtérbe kerülő „deficit-modelltől”, így a kortárs műveltséggel kapcsolatos pesszimista nézőpontot meghaladva, a pozitív példákra, a képességek és készségek fejlesztésének számtalan lehetőségére hívják fel a figyelmet. Alapállásuk szerint mindenki rendelkezik valamiféle rendszerben vagy önként szerzett képzettséggel, ennek bővítésére pedig az ezredforduló után kialakult, dinamikusán változó, globális beágyazottsággal bíró közegben rengeteg új, eddig eltérő mértékben tudatosított út adódik. A szerkesztők által jegyzett bevezető fejezet szerint ennek megfelelően a gyűjtemény tulajdonképpen témáját olyan technológiák adják, melyek segítségével a fiatalok a világhoz, számukra meghatározó emberekhez és témákhoz kapcsolódhatnak, főként digitális és multimodális eszközök alkalmazásán keresztül. Az új műveltség fő jellemzői a fluiditás, a diverzitás, a legkülönbözőbb fajtájú kommunikatív szövegek használata és identitásképző ereje (pl. zene, ruhák, body art, (mozgó)képek), ezek állandó rekreációja explicit és implicit diskurzusokon keresztül.

A kötet megszületésének háttere a University of British Columbia 2011-es „Új műveltségek” workshopja, amely az SSHRC³ támogatásával a szerkesztők kezdeményezésére

¹ Kathy Sanford – Theresa Rogers – Maureen Kendrick (eds).(2014): *Everyday Youth Literacies*. Critical Perspectives for New Times. Springer, Singapore

² A tanulmánykötet a Springer Aaron Koh és Victoria Carrington által szerkesztett Cultural Studies and Transdisciplinarity in Education című sorozatának első darabja. A sorozat célja, hogy a különböző tudományterületek eredményeit összekapcsolva, erősen kritikai és reflektív szempontú áttekintést adjon az oktatás és nevelés aktuális kérdéseiről, és ezzel segítséget és útmutatást adjon a kutatóknak, az ágazatban dolgozóknak és a döntéshozóknak egyaránt. A kiadványok elsősorban a csendes-óceáni régióra koncentrálnak, de a válogatók a témákat a globális kitekintés érvényességét szem előtt tartva alakítják ki.

³ Social Sciences and Humanities Research Council of Canada. A workshop kanadai vonatkozású anyagai megtalálhatók a *Language and Literacy* folyóirat New Literacies in Canadian Classrooms című különszámában (2013, 15(1))

valósult meg. A témát az ide meghívott előadók segítségével tág kontextusban dolgozták fel, koncentrálna a kultúrakutatás, a kritikai pedagógia, a szemiotikai elméletek, a szociolingvisztika, a kulturális földrajz és a poszt-strukturalizmus vonatkozó eredményeit. A kutatók szemlélete erősen gyakorlatorientált, megfigyelésekből, ténylegesen megvalósult projektek tanulságaiból indul ki, kiemelve az újmédia és a részvételi kultúra beépülő jellegzetességeit. Az egyes írások szerzői rendre hangsúlyozzák, hogy a hagyományos és az új műveltség, a formális és az informális tanulás egymáshoz képest nem bipoláris skálán helyezkedik el, és minden esetben ügyelni kell arra, hogy az egyes kommunikációs lehetőségek előnyeit és veszélyeit egyaránt tudatosítsuk. Az Everyday Youth Literacies így annak az általános UNESCO (2000) alapelvnek a megszámlálhatatlan lehetséges megvalósulási formájából villant fel egy-egy izgalmas részletet, amely kimondja, hogy az oktatás olyan emberi jog, amely lehetővé teszi az emberek számára, hogy saját életüket jobba tegyék és társadalmukat alakítsák.

A könyv szerkezete három nagyobb egységre oszlik, melyek közül az első Észak-Amerikára és Kanadára koncentrálna mutatja be a fiatalok körében megvalósuló informális műveltségszerzés változatos hátterét, a második Afrikával és az ottani lehetőségekkel foglalkozik, a harmadik rész szélesebb összefüggésben válaszol fel az új mediális környezet által generált kihívásokat, és a kötet általános célkitűzésével összhangban ennek megfelelő perspektívát válaszol fel. A tanulmányokban tárgyalt főbb kérdések a következők: Milyen feladatokkal szembesülnek a műveltség új formáinak tekintetében azok a szakemberek, akik az oktatás területén dolgoznak? Mit tanulhatunk a társadalom periferiáján élő, technikai eszközökkel rosszul ellátott fiatalok művelődési technikáiból? Hogyan működik a fiatalok által előállított és a fiatalok által fogyasztott tudás? Milyen változásokra lenne szükség a hagyományos pedagógiai és oktatási módszerekben? Hogyan építhető be a fiatalok által informálisan kidolgozott gyakorlat a formális oktatás keretei közé? Annak ellenére, hogy az egyes fejezetek példáikat az európai kultúrától távoli kontextusból hozzák, azok az európai érdeklődő, elsősorban pedagógiai szakember és kultúrakutató számára is érdekesek lehetnek, ha nem is feltétlenül konkrét eredményeik, de módszertanuk szempontjából. A jórészt esettanulmányokra és kísérleti projektekre épülő szövegek a kutatás menetének pontos leírásával jó kiindulási alapot adhatnak az adaptálásra, hasonló programok indítására, és számos esetben olyan irányokat jelölnek ki, melyen érdemes továbbhaladni.

Az első rész négy tanulmányból áll, és az új műveltséget a fiatalok gyakorlatának különböző kontextusaiban, a tudás, az elköteleződés az ellenállás és a kritika szempontjából vizsgálja, jellemzően informális keretek között. Margaret Mackey kutatási beszámolója elsőként a narráció problémáját körüljáró, tizenkét egyetemistával folytatott felmérés eredményeit közli. A hosszú időn át zajló projekt keretei között egy tizenkét fős, húsz év körüli fiatalokból álló csoport befogadási stratégiáit elemezték különböző médiumok által kínált fikciós történetek, egy film (*A lé meg a Lola*, Tom Tykwer, 1998), egy regény (Szörny, Walter Dean Myers, 1999) és egy videójáték (*A Kolosszus árnyéka*, Uedo, 2005) vonatkozásában. A hagyományos és az újmédiához tartozó platformok narratív befogadására Mackey hat kutatási szempontot állapít meg, melyek az összehasonlítás során kardinális elemzési perspektívát biztosítanak. Ezek a szempontok a következők: a figyelem fókuszálása, a fikciós világba való belépés, orientáció a történetben, a hiányzó információk kitöltése, fejlődés és előrehaladás a történetben, következtetések levonása és ítéletek meghozatala. Az in-

terjűkon és csoportfoglalkozásokon alapuló kutatás elsősorban a résztvevők saját reflexióira épít, a videojáték esetében pedig a játék közben megfigyelhető magatartásformákra, reakciókra. A legteljesebb képet ez utóbbi médium esetében adja, mivel itt van lehetőség a legplasztikusabb leírásra. A tanulmány központi gondolata az analóg és digitális, az áttételes és explicit szövegek narratív értelmezése és belsővé tétele körül forog, ezen a téren fontos empirikusan bizonyított tanulságokat von le.

Szintén a videojátékok világába kalauzol Kathy Sanford és Sarah Bonsor Kurki írása, amely a 21. századi állampolgári szerepek és a számítógépes játékok által kínált tanulási folyamatok összefüggéseit elemzi. A szöveg a médiumváltás általános problémájának leírása után arra tér rá, hogy a komplex narratívával dolgozó videojátékok hogyan hozzák döntéshelyzetbe felhasználóikat, hogyan nevelik bizonyos etikai normák tiszteletére és védelmére. Az interjúkkal és fókuszcsoportos vizsgálatokkal megtámogatott tézis tizenegy fiatal játékos tapasztalatait összegezve jut arra a következtetésre, hogy ezek a platformok az általuk kínált nevelődési utakkal rendkívül fontos szerepet játszanak a kortárs állampolgári identitás kialakításában. A virtuális felület, amely dinamizmushoz, empatikus kommunikációhoz, állandó reflexióhoz, kritikai gondolkodáshoz és önálló döntéshozatalhoz szoktat, a való életben szükséges kompetenciákat fejleszti a fiatal felhasználókban. A szerzők ezen kívül kimutatnak egy másodlagos következményt is, amely gyakran megfigyelhető a jobb teljesítményre törekvő játékosok esetében, vagyis hogy az érdeklődésüknek megfelelő műveltségi terület bővítésére gyakran további szövegformákat, médiumokat is tanulmányozni kezdenek (pl. a katonai játékok rajongója világháborús könyveket olvas, hogy látókörét bővítse). A háttértörténet (backstory) fontosságán túl a játékok világa iránti mély elköteleződés, a kooperációs készség fejlesztése, esetenként pedig a vezetői készségek alkalmazása további lényeges motívumai a vizsgálatnak. A konklúzió szerint a videojátékok integráns módon kapcsolódnak a műveltség különböző, egyéb médiumokban megjelenő területeihez, működésük megértése pedig nagyban hozzájárulhat, hogy a fiatalokkal akár formális, akár informális keretek között hatékonyabban dolgozhassunk.

A negyedik fejezetet Theresa Rogers, Sara Schroeter, Amanda Wager és Chelsey Hague jegyzi, és kifejezetten a marginalizálódott fiatalokkal, életük nagy részét az utcán töltő kallódó kanadai tizenévesekkel foglalkozik. Az etnográfusi érdeklődéssel kivitelezett tanulmány interjúkkal és adatgyűjtéssel próbálja meg feltárni az alanyainak önzonosságát és szociális érzékenységet fejlesztő műveltségi tényezőket. Ebben az esetben előtérbe kerül az önképzés és a művészi kifejezés fontossága, melyben a különböző workshopok, hátrányos helyzetű fiatalok számára létrehozott központok kulcsfontosságú szerepet játszanak. Ugyanezt fogalmazza meg az ötödik, ebben a tematikában egyben utolsó fejezet is, amely a fiatalok által generált médiatartalmakat egyúttal társadalmi szövegekként is értelmezi. Lori McIntosh tanulmánya a vancouveri Out in Schools (OIS) szervezet kezdeményezését követi nyomon, amely egy egyhetes filmkészítő tábor keretében kínál queer fiataloknak megnyilatkozási lehetőséget. Az elemzés érdekessége, hogy amellet, hogy bemutatja a filmzés technikai elsajátításának, és vele párhuzamosan a homoszexualitásról való közbeszédbe való bekapcsolódásnak a folyamatát, a projekt hibáira és nehézségeire is hangsúlyosan reflektál.

A kötet második nagyobb egysége az amerikai kontinenst elhagyva, öt afrikai témát dolgoz fel, ezzel kapcsolatban pedig külön is felhívja a figyelmet a térség kevésbé kutatott jelenségeire. Elsőként Claudia Mitchell mutatja be a digitális szövegek fontosságát a HIV

és AIDS témakörében végzett felvilágosításban. Tapasztalatai szerint a fiatalok által generált ismeretterjesztő tartalmak meglepően hatékonyak a kritikus területeken, ehhez azonban különösen fontos a megfelelő háttéranyagok előkészítése és rendelkezésükre bocsátása. A digitális platformok a közösségi tudás és nevelés fontos eszközei, akár az AIDS vonatkozásában, akár a szexuális erőszak tárgyában készüljenek is ilyen anyagok, melyek a kreativitást és digitális kompetenciát egy fontos társadalmi ügy érdekében állítják csatasorba.

A Mitchell által képviselt optimista hangulattól némileg eltávolodik Maureen Kendrick, Margaret Early és Walter Chemjor különösen izgalmas fejezetének tónusa, amely egy globális tanulási hálózat történetéről szól. A kísérlet keretében 2010-ben két, az angolt idegen nyelvként használó, más helyen és más szociális körülmények között élő diákközösség kapcsolódott össze, megosztva egymással tapasztalatait és elképzeléseit. A nyugat-kanadai felzárkóztató osztályt az angolt közvetítőnyelvként alkalmazó bevándorlók számára hozták létre az integráció folyamatának elősegítésére, míg Kenyából egy délutáni angol nyelvű újságírószakkör diákjai vettek részt a kutatásban. A tanulók virtuálisan kommunikáltak egymással, a csoportok kizárólag olyan információkat közöltek a másik társasággal, mellyel a róluk kialakított képet szándékaiknak megfelelően tudták befolyásolni. A tanulmányban közölt elemzés éppen ezért a reprezentáció folyamatára koncentrál, és kiemelten foglalkozik azokkal a kérdésekkel, amelyek az egyes közösségekben tabunak, kerülendőnek számítotak. A tanulás, mint a megfelelő reprezentációs formák hatékony megtalálásának módja, ezekben a leírásokban rendkívül plasztikusan jelenik meg.

Kevésbé sikeres ehhez képest az a speciális ismeretközvetítő eszköz, melyet eGranary néven a University of Iowán fejlesztettek és Uganda elmaradott, technikai eszközökben gyéren ellátott vidékein teszteltek. A mintegy tízmillió dokumentumot tartalmazó, kereshető, ám az Internettől függetlenül is működtethető adattár a tanulni vágyók számára juttat el változatos témákban olyan ismeretanyagot, melyhez egyébként nem lenne hozzáférésük. Az eGranary használatával kapcsolatos visszajelzések, olykor kritikák (pl. elavultak benne az információk, elektromosság nélkül nem működtethető) rávilágítanak arra a fontos tényre, hogy a kortárs műveltség mennyire kötődik az azt hordozó eszközökhöz, és milyen nehéz ezeket bármilyen formában is helyettesíteni. Bonny Norton írásának alapkérdései, melyek az eGranary hatékonyságát és a benne rejlő lehetőségeket firtatják, jobbra elveznek ezeken a kézenfekvő buktatókon, melyeket a szerző mindenki okulására bátran a nyilvánosság elé tár. Az afrikai témák körében szerepel még a digitális médiumok iránt való korai elköteleződést vizsgáló és Dél-Afrika aluliskolázott fiataljaira koncentrálló áttekintés, majd a gondolatkört a George Ladaah Openjuru és Stella Achen tollából származó, szintén Ugandával foglalkozó szöveg zárja le, amely egy egészen speciális jelenséget, a kontinens soknyelvű régióinak moziként funkcionáló „video hall”-jaiban a kikiáltó, tolmács és narrátor szerepét egy személyben betöltő VJ-k, azaz video jockey-k szerepét mutatja be. A mozgókép mint a kortárs műveltség egyik legfontosabb hordozója, itt unikális módon tűnik fel, a VJ-k szövegeinek és a vetített filmek tényleges dialógjainak összehasonlító elemzése pedig emellett, hogy tanulságos, kifejezetten szórakoztató olvasmány.

A kötet harmadik és egyben utolsó egysége „Feszültségek és diszkontinuitás az új műveltségek gyakorlatában” összefoglaló címmel tágabb kitekintéssel vizsgálja az ezredforduló utáni változások hatását az oktatásra. Cheryl McLean, Jennifer Roswell és Diane Lapp elsősorban a hagyományos oktatási módszerek és a digitális fejlődés nyomán kiala-

kult új lehetőségek közötti feszültség feloldásának fontosságára hívja fel a figyelmet, és szorgalmazza ezeknek az új eszközöknek integráns bevonását az intézményi módszertanba. Fontosnak tartják ezt azért is, mert az új kommunikációs csatornák ismerete jelentősen hozzájárul a tanárok hitelességének és hatékonyságának növeléséhez, a tantermi használatba bekerült multimodális megoldások pedig segítenek abban, hogy ne csak a technika funkcionális használatát, de annak a gondolkodásunkra gyakorolt radikális formáló erejét is megértsük. A tizenkettedik záró tanulmányban Julian Shefton-Green ezt az átalakulást vizsgálja alaposabban, a fiatalok tanulási folyamatait érintő két nagy kutatási premissza bemutatásával. Az egyik közvetlenül a tanulás és a tudás belsővé tételének folyamatára fókuszál, rámutatva, hogy a digitális fordulat hogyan befolyásolja ezt, a másik a fiatalok kultúrájának formálódására, kiemelve az online és offline világ között kapcsolódási pontokat és az állandó re-textualizáció iránti igény megerősödését.

Az *Everyday Youth Literacies* elsősorban azon szakemberek számára hasznos olvasmány, akik munkájukhoz vagy kutatásukhoz konkrét esetleírásokat, projektbeszámolókat keresnek, és ezek alapján kívánják tökéletesíteni saját módszertanukat. A tanulmányok színvonala viszonylag egyenletes, általában sok színes példával alátámasztva, a szövegek jól és élvezetes stílusban íródtak. A kötet a kilencvenes évek második felétől szélesebb körben is tapasztalható változások következményeit, az egykor spekulatív módon felvázolt fejlődés tényleges megvalósulását értékeli, és ehhez képest tesz javaslatokat a fiatalokkal való kommunikáció és az oktatás minőségi fejlesztésére. Az interdiszciplináris megközelítés, mely a hasonló kezdeményezéseknek általában javára válik, itt is segít abban, hogy egy kultúrákon átívelő generációs kérdés vonatkozásában átfogó képet, problématerképet és lehetséges innovációs irányt mutasson.